

ULİSA

Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR (ULİSA) ENSTİTÜSÜ

ULİSA DEPREM VE İNSANİ YARDIM ÇALIŞTAYI

Durum Tespiti ve Öneriler

15 Şubat 2023 Çarşamba
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
15 Temmuz Şehitleri Yerleşkesi

MEDYA & İLETİŞİM ÇALIŞMA GRUBU SONUÇ RAPORU

Mart 2023
ANKARA

Medya & İletişim Çalışma Grubu Katılımcıları

Dr. Öğr. Üyesi Md. Nazmul ISLAM

AYBÜ Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

Çalışma Grubu Başkanı

Emine KAPLAN

Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)

MEDYA & İLETİŞİM ÇALIŞMA GRUBU

“Medyanın tek bir görevi vardır; somut ve gerçek bilgileri, soğukkanlılıkla kamu yararı ve etik ilkeleri gözeterek halka sunmasıdır.”

1. Durum Tespiti

- **Muhabir ve Spikerlerin Eğitimi:** Muhabir ve spikerlerin doğal afet durumlarında nasıl hareket etmesi gerektiğini, yapması ve yapmaması gerekenlerin gösterildiği bir eğitim alması ihtiyacı bu depremde gözlemlenmiştir.
- **Depremzedelerin Çıplak Yüzlerinin Sansürlenmeden/Buzlanmadan Yayınlanması:** Gerek geleneksel medyada gerekse sosyal medyada insanların çıplak yüzlerinin yayınlanması insan hakları ihlali oluşturduğu gibi kişisel verileri koruma kanununa aykırı haller oluşmuştur.
- **Olayların Dramatize Edilmesi:** Medyanın görevi somut ve gerçek bilgileri olduğu gibi soğukkanlılıkla, kamu yararı ve etik ilkeleri gözeterek halka sunması iken bu depremde görevin gerekliliklerinin büyük ölçüde ihlal edildiği gözlemlenmiştir.
- **İtidalli Açıklamalar Yapan Uzmanların Kanallara Çıkarılması:** Medya üzerinden halkın sakinleştirilmesi, psikolojik olarak çöküntüye uğratmaması, pozitif düşünceleri ve sağduyuyu öne çıkarması gereken uzmanların eksikliği hissedilmiştir.
- **Doğal Afet Zamanlarında Sosyal Medya Düzenlemesi:** Bu deprem döneminde sosyal medyada dezenformasyon içerikli haberler kriz yönetimini zorlaştırmış, halkı paniğe sevk etmiş ve geleneksel medyaya olan güveni zedelemiştir.
- **Doğal Afet Alanlarında Baz İstasyonlarının Güçlendirilmesi:** Baz istasyonlarının zayıflığı nedeniyle yayın yapılamayan bölgeler hakkındaki belirsizlik halkın haber alma hakkını ihlal etmiş, güvenini zedelemiştir.

2. Acil, Kısa, Orta ve Uzun Vadeli Çözüm Önerileri

2.1. Muhabir ve Spikerlerin Eğitimi

Türkiye bir deprem ülkesidir. Bunun yanında Türkiye’de birçok doğal afet meydana gelmektedir; sel, yangın, deprem gibi. Doğal afetlerin meydana geldiği bu kriz dönemlerinde normalden farklı bir gazetecilik gerekmektedir. Bu gereklilikten dolayı basın mensuplarının bu tür doğal afet dönemlerinde haber sunma tekniklerine ilişkin eğitim alması gerekmektedir. Mutlaka iletişim fakültelerinde böyle dersler vardır ama medya mensuplarının çok çeşitli bölümlerde eğitim aldığı göz önüne alındığında bu dersleri almamış olabilmektedir. Dolayısıyla biz medya sektörüne giren bütün çalışanların AFAD tarafından doğal afet eğitiminin verilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Örneğin özel bir televizyon muhabirinin enkaz altındaki bir depremzedeye mikrofon uzatarak onun bağırmasını ses vermesini istemesi son derece yanlış bir haber sunumu olmuştur. Eğer bu muhabir AFAD’dan eğitim alsaydı enkaz altındaki bir kişiyi konuşturmak bağırıttirmek yerine bir yere vurmasını istemelidir. Ayrıca bir muhabirin enkaz altındaki biriyle konuşması çok yanlış bir harekettir. Her

haber kanalının doğal afet muhabiri mutlaka var ama bu tür kriz dönemlerinde günlerce çalışıldığı için bütün muhabirler kriz alanına inmektedir. Bu nedenle ayırım gözetmeksizin bütün muhabirlerin doğal afet eğitimi alması kesin bir gerekliliktir.

Şu anda önümüzdeki bir yılda haber kanallarında deprem haberleri yapılmaya devam edecektir. Toplum sağlığı açısından bu haberlerde kullanılacak dil ve depremzedelerin psikolojisi açısından sorulacak sorular son derece önemli bir noktayı oluşturmaktadır. AFAD'da verilecek eğitimde psikologlar tarafından verilecek eğitimler de dahil edilmelidir. Her kanaldan, online kanallar dahil, kişiler tespit edilerek eğitime dahil etmek gerekmektedir. Günümüzde sosyal medya fenomenleri ve ünlülerinin de medyadaki etkisi göz önüne alınarak bu eğitime dahil edilmesi gerekmektedir.

2.2. Depremzedelerin Çıplak Yüzlerinin Sansürlenmeden/Buzlanmadan Yayınlanması

Deprem anında enkazdan depremzedeler çıkarıldığı zaman bütün haber kanalları canlı yayında olmaktadır. İstenmeyen görüntülerin canlı yayında kameraya yansması riski oluşmaktadır. Örneğin birçok televizyon kanalında canlı yayın esnasında çıkarılan depremzedelerin kanlı görüntüleri verildi. Bu görüntü hem o kişilerin ailelerinin ve depremzedenin ruh sağlığı açısından olumsuz bir durum teşkil ettiği gibi insan hakları ihlalidir ve aynı zamanda da kişisel verileri koruma kanununa aykırıdır. Bu kayıtların yayınların sürekli kayıtlarda ve dijital arşivlerde tutulacağı göz önüne alındığında depremzede ve ailelerinin travmalarının unutulmasını engellemektedir. Ayrıca bu tür görüntüler toplum tarafından da görüldüğü için toplumun ruh sağlığını etkilemekte ve toplum üzerinde de bir travma oluşturmaktadır.

2.3. Olayların Dramatize Edilmesi

Bu depremde birçok haber kanalının deprem haberlerini sunarken aşırı şekilde dramatize edildiği görülmektedir. Bu durum da toplum sağlığını olumsuz etkilemiştir. Birçok muhabir ve spikerin haber sunarken ağladığı görülmüştür. Medya mensuplarının toplum sağlığı üzerindeki etkisi düşünüldüğü zaman daha soğukkanlı olmaları ve toplumun psikolojik çöküşüne neden olmamaları gerekmektedir. Birçok haber kanalı görüntülerin arkasına olayı dramatize edecek müzikler ekleyerek zaten travma geçiren toplumun travmasını artırmıştır. Medyanın görevi bu değildir. Doğal afet dönemlerinde medyanın kamu yararı gözeterek sorumlu ve etik çerçevede haber sunması beklenmektedir. Afet dönemlerinde medya etik ve ahlakı yayınlamadan önceden tekrar gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Medyanın tek bir görevi vardır somut ve gerçek bilgileri soğukkanlılıkla kamu yararı ve etik ilkeleri gözeterek halka sunmasıdır.

2.4. İtidalli Açıklamalar Yapan Uzmanların Kanallara Çıkarılması

Kriz dönemleri son derece hassas dönemler olmaktadır. Medya programlara çıkardığı insanlara her zaman dikkat etmeli ancak bu dönemlerde daha da dikkat etmesi gerekmektedir. Programa çıkarılan uzmanların toplumun psikolojik çöküşünü artıran açıklamalardan kaçınması gerekmektedir. Bu dönemlerde toplumu daha çok sağ duyuya sakinliğe soğuk kanlılığa pozitif düşünceye iten açıklamalar yapmaları sağlanmalıdır.

Kanallar bu dönemlerde uzman psikologları da yayına dahil edilerek toplumun yönlendirilmesi sağlanmalıdır. Çünkü bu dönemlerde toplum geneli bir travma geçirilmektedir dolayısıyla tüm toplumun psikolojik desteğe ihtiyacı olmaktadır. Bu sebeple bu dönemlerde toplumun psikolojisine iyi gelecek psikologlara da yer verilmelidir.

2.5. Doğal Afet Zamanlarında Sosyal Medya Düzenlemesi

Günümüzde Türkiye toplumunun yaklaşık %73'ünün sosyal medyayı kullandığı düşünüldüğünde bu alanın ihmal edilmemesi, bu alanda da gerekli önlemlerin alınması ihtiyacı doğmuştur. Bu depremde de ve daha önceki depremlerde de görüldüğü gibi sosyal medya üzerinden yüzlerce dezenformasyon içerikli bilgilerin paylaşıldığı görülmüştür. Bu bilgiler toplumu paniğe sevk etmiş ve toplumun geleneksel medya kanallarına olan güvenini zedelemiştir. Çünkü medya psikolojisi açısından baktığımızda yapılan araştırmalar göstermiştir ki toplum sosyal medyada gördüğü haberlere geleneksel medyadan daha çok inanmaktadır. Bu sebeple kamu kurumları sosyal medyada yayılan dezenformasyonların önüne geçmelidir. İçişleri Bakanlığı bu dönemde dezenformasyon yayan kişileri tespit ederek gerekli soruşturmaları başlatmıştır. Ancak yapılan araştırmalar göstermiştir ki yalan haber doğru habere göre altı kat daha hızlı yayılmakta ve sonrasında yalan haberin doğrusu yayınlandığında da doğru haber daha az kişiye ulaşmaktadır. Bu da daha farklı önlemlerin alınmasını gerektirmektedir. Örneğin sosyal platformlarının Türkiye temsilcileriyle iletişim halinde olunarak dezenformasyon haberlerinin önüne geçilebilir.

Ayrıca resmî kurumlar dezenformasyon haberlerine ilişkin çok geç açıklama yapmaktadır. Bu durum da doğru haberin kişilere ulaşmasını geciktirmekte, geriye dönüşü olmayan olaylara sebebiyet vermektedir. Bu sebeple resmî kurumlar tarafından dezenformasyon içerikli haberlerin önüne geçilmesi ivedilikle sağlanmalıdır. Dünyada en çok dezenformasyon içerikli haberin (Reuters) Türkiye'de yayınlandığı düşünüldüğünde teyit lokasyonlu portalların artırılması ihtiyacı hissedilmektedir.

Uzun vadeli bir öneri olarak muhabirlerin iletişimini daha kolaylaştırmak için ilgili resmî kurumlar tarafından belli bir kodlama oluşturabilir ve o kodlama ile daha hızlı iletişim sağlanabilir.

2. 6. Doğal Afet Alanlarında Baz İstasyonlarının Güçlendirilmesi

Bu depremde de diğer depremlerde olduğu gibi zaman zaman medya mensupları halka bilgiyi ulaştırma noktasında internet eksikliğinden ve baz istasyonlarının zayıf gücünden dolayı aktarmada sorun yaşadığı görülmüştür. Bu da halkın bilgi alma hakkını sekteye uğratmış ve halkı daha çok paniğe sevk etmiştir. Bu sebeple resmî kurumların baz istasyonları ile GSM şirketleri ile iletişime geçerek aksaklıkların giderilmesi konusunu ele alması gerekiyor.